

потенційний шанс для еволюції кримінального права в бік балансу між безпекою та свободою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 №2341-III / Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25 – 26. Ст. 131.

2. Гальперін А.Л. Проблеми адаптації кримінального права до сучасних викликів наркополітики. *Юридичний вісник*. 2021. №4. С. 33 – 40.

3. Ткаченко В.С. Лібералізація кримінального права України: між гуманізацією та ефективністю. *Вісник кримінального права*. 2022. №1. С. 12 – 21.

ПРИМИРЕННЯ ВИННОГО З ПОТЕРПІЛИМ ЯК ПІДСТАВА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ (ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ ТА ПРОЄКТОМ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

Семеншина-Фіголь Богдана Миколаївна,

*кандидат юридичних наук, доцент,
заступник декана факультету № 4*

*Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна*

Одинцова Олена Володимирівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління
Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна*

За чинним КК України примирення з потерпілим є підставою звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 46 КК України). Крім того, на думку деяких вчених [1, с. 108], особа яка, говорячи термінологією чинного КК України, вчинила нетяжкий злочин, може бути звільнена від покарання за наявності примирення та інших умов, передбачених законом для такого звільнення у порядку ч. 4 ст. 74 КК України, оскільки примирення з потерпілим може бути одним із доказів її бездоганної поведінки. Вже більше п'яти років в Україні триває робота над проєктом нового Кримінального кодексу України (далі – КК України), під час якої з'являються нові, вдосконалюються наявні кримінально-правові інститути, деякі із них, навпаки, виключаються. Так, було трансформовано інститут звільнення від кримінальної відповідальності у субінститут непризначення покарання у зв'язку з позитивною поведінкою особи після вчинення кримінального правопорушення; не було включено у проєкт нового КК України норму про звільнення від покарання у зв'язку із втратою особою суспільної небезпечності (ч. 4 ст. 74 КК України).

Слід зазначити, що норми, котрі заохочують до позитивної посткримінальної поведінки особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, зокрема до примирення з потерпілим, визнання вини, відшкодування збитків, усунення заподіяної шкоди, мають важливе значення для оптимального урегулювання низки кримінально-правових конфліктів. З огляду на це, вважаємо за доречне здійснити порівняльно-правовий аналіз положень ст. 46 чинного КК

Україні та ч. 1 ст. 3.4.2. проєкту нового КК України, у яких позитивна посткримінальна поведінка особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, а саме примирення з потерпілим є підставою застосування до неї позитивних кримінально-правових наслідків.

Як зазначає один із розробників проєкту нового КК України О. П. Горох, інститут звільнення від кримінальної відповідальності було трансформовано в субінститут непризначення покарання інституту звільнення від покарання. Цей крок був зумовлений неузгодженістю інституту звільнення від кримінальної відповідальності з принципом презумпції невинуватості і, відповідно, принципом верховенства права, а також тим, що в кримінальному законодавстві більшості іноземних держав встановлено лише норми про звільнення від покарання [2, с. 6]. Важко не погодитись із такою аргументацією.

Метою роботи є порівняння вимог чинної ст. 46 КК України та ч. 1 ст. 3.4.2. проєкту КК України до їх застосування у разі примирення винного з потерпілим за такими ознаками: вчинення кримінального правопорушення вперше; ступінь тяжкості кримінального правопорушення; обов'язок усунути заподіяну шкоду та відшкодувати завдані збитки; визнання вини особою, яка вчинила відповідне кримінальне правопорушення.

Вчинення кримінального правопорушення вперше. І в ст. 46 КК України, і в ч. 1 ст. 3.4.2. проєкту нового КК України, умовою їх застосування є вчинення кримінального правопорушення вперше.

Ступінь тяжкості кримінального правопорушення. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим застосовується за проступками та нетяжкими необережними злочинами. Крім того, протягом 2018–2012 років ст. 46 КК України доповнювалась винятками із загального правила щодо умов такого звільнення від кримінальної відповідальності (корупційні кримінальні правопорушення, кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією, порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції).

Звільнення від покарання в порядку ч. 1 ст. 3.4.2. проєкту нового КК України можливе за провини або злочини 1-3 ступеня тяжкості. Відповідно до п. 1 ч. 6 ст. 2.5.9. проєкту нового КК України до нетяжких злочинів відносяться злочини 1-4 ступенів тяжкості. Злочинами 1-3 ступеня тяжкості можуть бути як умисні, так і необережні протиправні діяння (розділ 2.5. проєкту нового КК України). Проте за злочинами 4-го ступеня тяжкості, тобто за нетяжкими злочинами найбільшого ступеня суспільної небезпечності, не застосовується непризначення покарання в порядку ч. 1 ст. 3.4.2. проєкту нового КК України. На даному етапі роботи над проєктом нового КК України із зрозумілих причин відсутні винятки із загального правила щодо умов такого звільнення.

Обов'язок усунути заподіяну шкоду та відшкодувати завдані збитки. Від самого прийняття чинного КК України ст. 46 КК України містила обов'язок винної особи усунути заподіяну шкоду та відшкодувати завдані збитки. Що стосується непризначення покарання у порядку ч. 1 ст. 3.4.2. проєкту нового КК, то слід зазначити, що редакція зазначеної норми за роки роботи над проєктом КК України змінювалась. Так, проєкт нового КК України станом на 15 вересня 2020 року (тоді це була ч. 1 ст. 3.3.1.) містив обов'язок особи, яка вчинила провину або злочин 1-3 ступеня, добровільно здійснити реституцію або компенсацію [3]. Як

бачимо, розробники проєкту нового КК України використовують відмінну від чинного КК України, більш точну термінологію: замість усунення заподіяної шкоди та відшкодування завданих збитків – здійснення реституції або компенсації. У наступних редакціях проєкту нового КК України, що зараз розміщені в архіві проєктів нового Кримінального кодексу [3], з відповідної норми (ч. 1 ст. 3.4.2. проєкту КК України) цей обов'язок був виключений. Однак в передостанній редакції проєкту нового КК України (станом на 19 березня 2025 року) ч. 1 ст. 3.4.2. проєкту КК України знову була доповнено обов'язком особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, добровільно здійснити реституцію і компенсацію [3]. В останній редакції проєкту нового КК України (станом на 02 квітня 2025 року) ч. 1 ст. 3.4.2. зазначений обов'язок зберігається [4]. На нашу думку, цей крок заслуговує схвалення, оскільки враховує підхід, який реалізується у судовій практиці [5; 6; 7], щодо співвідношення понять «примирення особи, яка вчинила проступок або необережний нетяжкий злочин» та «відшкодування зазначеною особою завданих нею збитків або усунення заподіяної шкоди», а саме те, що поняття «примирення» не охоплює відшкодування збитків та усунення заподіяної шкоди, це два складових елементи, взяті у своїй єдності, що є підставами для звільнення особи від кримінальної відповідальності у порядку ст. 46 КК України.

Визнання вини особою, яка вчинила провину або злочин 1-3 ступеню. В передостанній редакції ч. 1 ст. 3.4.2. проєкту нового КК України, крім примирення з потерпілим та здійснення реституції і компенсації, міститься вимога визнати вину [7]. У попередніх редакціях проєкту нового КК України вказана вимога формулювалась як обов'язок щиро покаятись. Ст. 46 КК України не містить положення про обов'язок особи, яка вчинила проступок або нетяжкий необережний злочин, визнати свою вину. Інші ж вимоги ст. 46 КК України та ч. 1 ст. 3.4.2. проєкту нового КК України мають багато спільних рис, хоча наявна зміна термінології щодо усунення заподіяної шкоди та відшкодувати завданих збитків. Також непризначення покарання у порядку ч. 1 ст. 3.4.2. проєкту нового КК України може застосовуватись за більшим колом суспільно небезпечних діянь, ніж звільнення від кримінальної відповідальності в порядку ст. 46 КК України. Цей підхід реалізується і в чинному КК України щодо звільнення від покарання у порядку ч. 4 ст. 74 КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Яценко А.М. Примирення з потерпілим у механізмі кримінально-правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2006. 145 с.
2. Горох О. Звільнення від покарання за проєктом нового Кримінального кодексу України. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки.* 2021. Т. 8. С. 3-13.
3. Архів проєктів нового Кримінального кодексу / Новий кримінальний кодекс : офіційний сайт. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code-arhiv> (дата звернення: 09.04.2025).
4. Кримінальний кодекс України : контрольний текст проєкту (станом на 02.04.2025). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/04/03/00-kontrolnyj-proyekt-kk-02-04-2025.pdf> (дата звернення: 09.04.2025).
5. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 10 серпня 2021 р. у справі № 161/694/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99009862> (дата звернення: 09.04.2025).